

Asia: MMM025:00/2016

Hallituksen esitys eduskunnalle elintarvikelaiksi sekä eräiden lakien muuttamiseksi

Kysymyksiä

Mitä mieltä olet valvontamaksujen kehittämisestä ehdotetulla tavalla?

ELINTARVIKEVALVONTA:

Siirtyminen nykyisestä suoriteperusteisesta maksullisuudesta vuosimaksuihin on kannatettava uudistus. Se vähentää valvontaviranomaisten hallinnollista taakkaa sekä yhtenäistää maksullisuutta. Ennen kaikkea uudistus parantaisi toimijoiden tasavertaisuutta, kun valvontamaksujen suuruudesta säädettäisiin valtakunnallisesti.

Vuosittaisen valvontamaksun määräytyminen valvontakohteen riskiluokan (Evira) mukaan on yleisesti ottaen perusteltua. Mutta kaikkein pienimpien toimijoiden osalta liitetaulukon mukaiset valvontamaksut voivat tuntua kuitenkin kohtuuttomilta. Aluehallintovirasto esittää, että niiden osalta vuosimaksu olisi osin liikevaihtoon sidottu.

Alennusta vuosimaksuun on suunniteltu siinä tapauksessa, että valvontakohteeseen saadaan toistuvasti Oivallinen(A)-arvosanan. Tällöin huojennus olisi 10 prosenttia joka toinen vuosi. Mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan "toistuvasti"? Sitä ei ole määritetty. Eviran voimassa olevan riskinarviointi- ja tarkastustiheysohjeen mukaan tarkastustiheys voidaan puolittaa, mikäli kohde on saanut kuusi kertaa peräkkäin Oivallinen-arvosanan. Onko ehkä ajateltu, että samaa kriteeriä käytettäisiin myös valvontamaksun huojennuksessa? Miten periaate käytännössä toimisi?

Aluehallintovirasto näkee, että myös kunkin kohteen valvontahistorian tulisi näkyä jollain tavalla valvontamaksun määräytymisessä, kun nyt ehdotuksen mukaan vuosimaksu sen sijaan määräytyisi suoraan kohdetyypin ja -koon perusteella. Se on kuitenkin hyvä alku, josta maksujärjestelmää voidaan lähteä kehittämään. Ehkä kannattaisi vielä miettiä, voisiko Suomeen saada vastaavanlaisen maksullisuus-järjestelmän kuin esimerkiksi Ruotsissa, jossa toimijat on luokiteltu kolmeen luokkaan (alennettu valvonta, normaali valvonta, vahvistettu valvonta), joiden mukaan valvontamaksut määräytyvät. Tai entä jos maksujärjestelmä toimitaisi niin, että niitä valvontakohteita rangaistaisiin maksun korotuksella, jotka saavat toistuvasti C-arvioita ja teettävät siten valvojilla enemmän työtä.

Maksujärjestelmän tulisi olla joka tapauksessa riittävän yksinkertainen ja läpinäkyvä. Siinä mielessä lakiehdotuksessa esitetty järjestelmä vaikuttaisi hyvältä.

Lakiehdotuksen mukaan valvontakohteilta perittäisiin vuosimaksun lisäksi myös muita maksuja erikseen mainituista suoritteista. Listalla on yhtenä kohtana ”muut kuin

valvontasuunnitelmaan sisältyvät tarkastukset, näytteenotto ja näytteen tutkiminen”. Mitä sitten tarkasti ottaen on valvontasuunnitelmaan sisältyvä näytteenotto? Miten tulee luokitella esimerkiksi valtakunnallisen valvontaprojektin yhteydessä otettavat näytteet? Ovatko ne valvontasuunnitelmaan sisältyviä näytteitä jo sen perusteella, että valvontayksikkö on maininnut valvontasuunnitelmassa osallistuvansa ko. projektiin vai pitääkö näytteet olla yksilöityinä suunnitelmassa tarkemmin? Entä jos valvontaprojektia ei ole mainittu suunnitelmassa, mutta valvontayksikkö osallistuu silti näytteenottoprojektiin? Aluehallintovirasto esittää, että kaikki valtakunnallisten projektien puitteissa otettavat näytteet olisivat aina automaattisesti vuosittaiseen valvontamaksuun kuuluvia – riippumatta siitä, onko valvontaprojekti mainittu maakunnan valvontasuunnitelmassa vai ei.

Olisi tärkeää, että nyt uuden elintarvikelain valmisteluvaiheessa näytteenoton ja tutkimusten maksullisuus pohdittaisiin perusteellisesti, koska asia on aiheuttanut aiemminkin tulkinnanvaraisuudellaan epäselvyyttä. Vaikka voimassa olevan elintarvikelain (23/2006) 71 §:ssä puhutaan ”kunnalliseen valvontasuunnitelmaan sisältyvästä näytteenotosta ja näytteen tutkimisesta” ja lakiehdotuksessa taas ”muusta kuin maakunnan valvontasuunnitelmaan sisältyvästä näytteenotosta”, asiaan liittyvä problematiikka pysyy silti samana.

Onko tarkoitus, että myös ruokamyrkytyspäilyihin ja asiakasvalitukseen liittyvistä näytteistä perittäisiin jatkossa erillinen maksu toimijoilta? Nehän ovat nimenomaan ”muita kuin valvontasuunnitelmaan sisältyviä näytteitä”.

Myös liikkuviin elintarvikehuoneistoihin kohdistuvan valvonnan osalta on ollut epäselvyyttä, missä tapauksessa valvonta on voitu katsoa valvontasuunnitelmaan sisältyväksi ja milloin ei. Itä-Suomen aluehallintovirasto on ohjannut toimialueensa valvontayksiköitä siihen, että mikäli valvontasuunnitelmaan on kirjattu esimerkiksi ”Vuonna 2018 tarkastetaan 10 liikkuvaa elintarvikehuoneistoa”, valvontayksiköllä on ollut oikeus periä maksu 10 eri toimijalta, vaikkei toimijoita ole valvontasuunnitelmassa pystytty nimeämään ennakolta. Mutta aluehallintoviraston käsityksen mukaan tulkinnat ja käytännöt ovat vaihdelleet paljon eri puolilla maata ja toimijat ovat sitä myöten tulleet kohdelluiksi eriarvoisesti. On käyty myös keskustelua siitä, voiko ylipäänsä muu kuin toimijan kotikunnan valvontaviranomainen periä tarkastuksesta maksua tai pitääkö siihen vähintäänkin saada lupa kotikunnan viranomaisilta.

Liikkuviin elintarvikehuoneistoihin kohdistuvien tarkastusten maksullisuuskäytännöt tulisi selvittää perusteellisesti nyt uutta elintarvikelakia valmisteltaessa. Aluehallintovirasto ehdottaa, että kaikki liikkuviin elintarvikehuoneistoihin tehtävät tarkastukset katsottaisiin automaattisesti vuosimaksuun sisältyviksi. Se saattaisi myös tehostaa ympäri maata kiertävien elintarvikehuoneistojen valvontaa, kun valvojat eivät enää turhaan joutuisi pohtimaan tarkastusten maksullisuuden liittyvää problematiikkaa.

Lakiehdotuksen mukaan valvontamaksu perittäisiin valvontakohteilta aina vuoden lopussa. On syytä vielä miettiä, onko se paras mahdollinen ajankohta. Miten ne valvontakohteet, jotka lopettavat toimintansa vuoden aikana?

Ehdotettu muutos elintarvikevalvonnan maksullisuuteen on yleisesti ottaen oikeansuuntainen, mutta yksityiskohtia on syytä vielä tietyiltä osin hioa.

TERVEYDENSUOJELU (Lari Hölttä ja Anne-Kaarina Lyytinen)

Terveydensuojelulain (763/1994) tarkoituksena on väestön ja yksilön terveyden ylläpitäminen ja edistäminen sekä ennalta ehkäistä, vähentää ja poistaa sellaisia elinympäristössä esiintyviä tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa. Lain yleisen periaatteen mukaan elinympäristöön vaikuttava toiminta tulee suunnitella ja järjestää siten, että väestön ja yksilön terveyttä ylläpidetään ja edistetään. Tämän edellytyksenä on, että toiminnanharjoittaja tunnistaa toimintansa terveyshaittaa aiheuttavat riskit ja seuraa niihin vaikuttavia tekijöitä. Ympäristöterveydessä toteutetaan yleistä terveydensuojelua myös ilmoituksen- ja luvanvaraisen toiminnan ulkopuolelle jäävässä elin- ja toimintaympäristössä.

Ympäristöterveydenhuollon valvonnan maksullisuutta esitetään uudistettavaksi sekä elintarvikelain että terveydensuojelulain osalta. Voimassa oleva suoriteperusteinen maksu muutettaisiin vuosimaksuksi. Terveydensuojelulain valvonta on mainittu pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa esimerkkinä laista, jossa tulisi pyrkiä parempaan kustannusvastaavuuteen. Muutoksella pyritään edistämään myös valvonnan riskiperusteisuutta.

Aluehallintoviraston mielestä esitetylle lainsäädäntömuutokselle asetettu tavoite on hyvä, mutta menettelyiden perusteet sekä oikeasuhtaisuus kyseenalaisia. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan esitetty uudistus ei nykymuodossaan tulisi parantamaan riskiperusteisuutta tai riskiperusteisen valvonnan kohdentumista. Kyseenalaiseksi nähdään myös toimijoiden tasapuolisen ja oikeudenmukaisen kohtelun toteutuminen moninkertaistuvien kustannusten seurauksena.

Arvioinnissa ja perusteluissa ei ole huomioitu kuinka paljon säästetään kansanterveydessä terveydensuojeluvalvonnan toteuttaman ennaltaehkäisevän työn seurauksena. Muun muassa terveydensuojelussa painopistettä on siirretty terveyshaittojen ennalta ehkäisevään työhön vaikuttavuuden parantamiseksi. Ennakoivilla viranomaistoimilla pyritään vaikuttamaan haittojen syntyminen estämiseen.

Uudistuksen tavoitteeksi on kirjattu myös kunnan ympäristöterveydenhuollon voimavarojen turvaaminen nykyistä paremmin. Tavoite on hyvä ja tarkoituksenmukainen, mutta se on ristiriidassa sen tavoitteen kanssa, jonka mukaan resurssit tulisi hyödyntää vaikuttavammin. Resursointiin liittyvää ristiriitaa esiintyy myös ”Raportin elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman 2015-2019 toteutumisesta 2017” kanssa. Kyseisen raportin kappaleessa 2 (s.5) on kirjaus: *”Valvontaverkoston toimintatapamuutokset ja uudelleenorganisointi ovat tuottaneet tulosta niin, että tulevaisuudessa elintarvikeketjun turvallisuus ja laatu voidaan turvata vähenevillä resursseilla”*. Tämän kaltaisen kirjauksen voidaan katsoa koskevan laajemmin koko ympäristöterveydenhuoltoa, sillä elintarvikevalvonnan ennustettu resurssien väheneminen tulee jossain määrin vaikuttamaan koko ympäristöterveyden resursseihin.

Suunnitelman mukaisen valvonnan kustannusvastaavuus pyritään terveydensuojelussa nostamaan 75%:iin. Yleiseksi kustannusvastaavuustavoitteeksi on ilmoitettu terveydensuojelussa 60% ja elintarvikevalvonnassa 50%. Maksutuottojen kertymän kasvutavoitteet terveydensuojelussa on kirjattu noin 3,5 -kertaisiksi. Elintarvikevalvonnan osalta maksutuottojen kertymän kasvutavoite on kuvattu 3,75-kertaiseksi. Nämäkään luvut eivät vaikuta olevan oikeassa suhteessa ilmoitettuun kustannusvastaavuustavoitteeseen nähden.

Tehdyn lakimuutosesityksen riskinä on palveluiden kustannusten nousu, joka vaikuttaa vapaaehtoisuuteen ja tarpeeseen perustuvan viranomaistoiminnan kysyntään laskevasti vinouttaen kustannusrakennetta entisestään. Tällaiseksi toiminnaksi on aiemmin katsottu muun muassa ohjaus ja neuvonta sekä koulutus ja tiedottaminen. Tämä tulee myös nostamaan toimijoiden tarjoamien palveluiden ja tuotteiden hintoja, jotka lopullinen kuluttaja tulee maksamaan. Tämä voi johtaa markkinaehtoisten palveluiden ja tuotteiden kysynnän vähenemiseen.

Aluehallintovirasto esittää, että vuosimaksua koskeva uudistus tulee terveydensuojelun osalta saattaa uudelleen valmisteluun. Valmistelussa tulee huomioida toiminnan riskiluokitus, todellinen valvontatarve ja valvontaan käytettävä aika sekä toiminnanharjoittajan omavalvonnan toimivuus. Toiminnanharjoittajan vuosimaksun ei tule sisältää piilokuluja.

Kun halutaan parantaa kustannusvastaavuutta, tulee selvittää erityisesti se, miten terveydensuojelun valvontatoiminta todellisuudessa jakautuu suunnitelmallisen ja suunnittelemattoman työn välillä sekä suunnitella riskiperusteisen valvonnan joustot tarkoituksenmukaisesti. Yksikkökustannuksia korotettaessa tulisi toimijoille tarjota mahdollisuus vaikuttaa valvontatarpeeseen ja syntyviin kustannuksiin oman toiminnan, lainkuuliaisuuden, toimivan omavalvonnan, asianmukaisen toiminnan jatkuvuuden ja investointien kautta. Joustojen tulisi olla nykyistä huomattavasti suurempia, jolloin toteutuisi myös erillisen sanktioinnin korvaava menettely.

Mitä mieltä olet mahdollisuudesta ottaa huomioon toimijan luotettavuus, kun elintarvikevalvontaa suunnitellaan ja toteutetaan?

Mahdollisuus toimijan luotettavuuden selvittämiseen on tarpeen mukaista sisällyttää myös elintarvikelakiin. Elintarvikkeisiin liittyvä petokellinen toiminta on lisääntynyt viime vuosina ja samalla on kertynyt myös tietoa siitä, että usein elintarvikepetokset liittyvät sellaisiin toimijoihin, jotka ovat hoitaneet huonosti myös muut julkisoikeudelliset velvoitteensa. Yhteistyötä eri viranomaisten kesken on lähivuosina jo käytännön tasolla tehostettu, ja tämä uusi työkalu lisäisi entisestään mahdollisuuksia elintarvikepetosten selvittämiseen.

Maa- ja metsätalousministeriön toukokuussa järjestämässä kuulemistilaisuudessa oli esillä, ettei luotettavuus selvitystä ole ajateltu rutiininomaiseksi elintarvikevalvonnan työkaluksi niin, että se tehtäisiin jokaiselle uudelle elintarvikealan toimijalle (vrt. alkoholihallinto) vaan että keinoa käytettäisiin vain lähinnä erityistapauksissa. Samaa asiaa on tuotu esille myös lakiehdotuksen perusteluissa. Toisaalta perustelu-muistiossa on jossain kohdin puhuttu myös toimijan luotettavuudesta toiminnan edellytyksenä, mikäli kyllä hetkellisesti voi saada ajatukset ”virheellisille poluille”.

Perustelumustion mukaan Ruokavirasto olisi se taho, joka voisi pyytää velvoitteidenhoitoselvitystä Harmaan talouden selvitysyksiköltä, vaikkakin maakunta vastaisi selvityksen perusteella toteutettavista toimenpiteistä. Ei ole erikseen perusteltu, miten tällaiseen työnjakoon on päädytty. Aluehallintoviraston alkoholitarkastajat pyytävät itse vastaavat selvitykset Harmaan talouden selvitysyksiköltä. Maakuntaudistuksen myötä alkoholitarkastajat tulisivat sijoittumaan samaan organisaatioon elintarvikevalvojien kanssa. Tuntuu hieman erikoiselta, että alkoholihallinnon puolella maakunta itse pyytäisi tarpeelliset selvitykset toimijoiden luotettavuuden arvioimiseksi, kun taas elintarvikevalvonnan puolella Ruokavirasto toimisi ”välikätenä”. Vai tekisikö Ruokavirasto myös harkinnan siitä, milloin selvitys on syytä pyytää? Kokonaisuus jää aika tavalla epäselväksi.

Lakiehdotuksen 40 §:ssä oikeus velvoitteidenhoitoseelvityksen sisältämien tietojen pyytämiseen on ”valvontaviranomaisella”, joita 4 §:n määritelmän mukaan ovat Ruokavirasto ja maakunta. Näin ollen ainakin 40 §:n mukaan maakunta voisi itse pyytää yhtä hyvin ko. selvityksen Harmaan talouden selvitysyksiköltä.

Mitä mieltä olet lihan tarkastuksen kehittämisestä ehdotetulla tavalla; mikä on mielestäsi paras viranomaistaho huolehtimaan lihan tarkastuksesta teurastamoissa ja leikkaamoissa?

Nykyisen käytännön mukaan Ruokaviraston virkaeläinlääkäri (toistaiseksi Eviran tarkastuseläinlääkäri) huolehtii teurastamolla ante mortem -tarkastuksesta muiden eläinlajien paitsi villisikojen osalta. Lakiehdotuksessa ei yksilöidä tarkemmin, mikä on se tilanne, jossa muu kuin Ruokaviraston virkaeläinlääkäri on valtuutettu tekemään ante mortem -tarkastuksen alkutuotantopaikalla, ja mitä eläimiä valtuutus koskee. Teurastamon tarkastuseläinlääkäri ei ole tähän mennessä käynyt alkutuotantopaikalla tekemässä ante mortem -tarkastuksia. Suomessa on useita teurastamoja, joissa työskentelee vain yksi virkaeläinlääkäri. Jos Ruokaviraston virkaeläinlääkäri alkaa tehdä ante mortem -tarkastuksia alkutuotantopaikoissa, hän ei sinä aikana ole valvomassa teurastamon muuta toimintaa, jota hänen kuitenkin samanaikaisesti edellytetään valvovan. Lakiehdotuksessa tulisi yksilöidä tarkemmin, mitkä ovat ne tilanteet, joissa ante mortem -tarkastuksen tekee joku muu kuin Ruokaviraston virkaeläinlääkäri ja missä ante mortem -tarkastus tehdään (teurastamossa vai alkutuotantopaikalla).

Mitä mieltä olet toisesta EU-jäsenvaltiosta tulevien eläinperäisten elintarvikkeiden ensisaapumisvalvonnan kehittämisestä ehdotetulla tavalla?

Ehdotus ensisaapumispaikkavalvonnan yhdistämisestä muuhun elintarvikevalvontaan ja siirtämisestä maakuntien vastuulle tuntuu mielekkäältä. Se vähentää etenkin toimijoiden hallinnollista taakkaa. On kuitenkin huomattavaa, että tällä hetkellä osa ensisaapumispaikkavalvontaan käytettävistä resursseista tulee Elintarviketurvallisuusvirastosta, joka ostaa tarkastuspalvelut kunnallisilta valvontayksiköiltä. Näin ollen ensisaapumisvalvonta tulee vaatimaan maakunnissa enemmän resursseja kuin mitä nykyisin kunnissa.

Mitä mieltä olet hallinnollisten pakkokeinojen kehittämisestä ehdotetulla tavalla?

Ehdotetut uudet hallinnolliset pakkokeinot (internetsivuston sulkeminen, rekisteröidyn elintarvikehuoneiston ”sulkeminen”) ovat erittäin tervetulleita ja lisäävät valvonnan vaikuttavuutta. Toimintaympäristön muutoksiin (esim. verkkokaupan jatkuva laajeneminen) on reagoitava kehittämällä lainsäädäntöä niin, että elintarvikevalvonta säilyy uskottavana ja vaikuttavana.

Jos oikeusministeriö arvioi rangaistusluonteisen hallinnollisen seuraamusmaksun (hallinnollinen sakko) mahdolliseksi, pitäisikö sellainen ottaa käyttöön elintarvikevalvonnassa?

Hallinnollinen sakko terävöittäisi ehdottomasti elintarvikevalvontaa ja aluehallintovirasto kannattaa siksi sen ottamista käyttöön. Mikäli sakotuskäytäntöön tullaan tulevaisuudessa

siirtymään, se vaatisi kuitenkin ehdottomasti tarkan ohjeistuksen siitä, millaisissa tapauksissa sakottamisen menettelyyn on syytä ryhtyä, jotta toimijat tulisivat kohdelluiksi oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti. Yksi "sakon arvoinen" laiminlyönti voisi olla esimerkiksi elintarvikehuoneiston rekisteröitymisilmoituksen tekemättä jättäminen, mikä on yllättävän yleistä. Valvojat ovat tunteneet itsensä nykyisin asian edessä vähän "kädettömiksi".

Lausunnot muista aiheista

4 § Määritelmät

On hyvä, että määritelmiin on lisätty "valvontakohte", joka voi olla myös sellainen paikka, jossa pelkästään säilytetään elintarvikemääräysten noudattamisen kannalta merkityksellisiä tietoja. Tämä palvelee erityisesti isojen toimijoiden pakkausmerkintätarkastuksia, jolloin osa tarpeellisista tiedoista on saatavilla vain pääkonttorista.

Tulisi lisätä määritelmä "mikrobiologisesti helposti pilaantuva elintarvike". Perusteluissa on kyllä otettu esille, että mikrobiologisesti helposti pilaantuvat elintarvikkeet ovat helposti pilaantuvien elintarvikkeiden "alalaji". Mutta ko. asia on aiheuttanut vuosien varrella niin paljon epäselvyyttä sekä valvojien että toimijoiden keskuudessa, että oma määritelmä olisi tarpeen. Jos tähän ei kuitenkaan päädytä, niin siinä tapauksessa "helposti pilaantuva elintarvike" -määritelmän yhteyteen tulisi ainakin lisätä maininta näiden kahden käsitteen suhteesta toisiinsa.

Tulisi määritellä myös "toimivaltainen valvontaviranomainen", jota myös käytetään pykälissä "valvontavirnaomaisen" ohella.

8, 9, 10 §:t

Näissä pykälissä käytettyä ilmaisua "toimivaltainen viranomainen" sen sijaan, että puhuttaisiin maakunnasta - kuten ainakin pääsääntöisesti muissa pykälissä. Etenkin toimijoita ajatellen olisi parempi, että mainittaisiin suoraan oikea viranomaistaho. Aluehallintovirasto viittaa tässä yhteydessä perustelumuioston kohtaan 'Julkisen vallan käyttö' (s. 84).

12 § Tiedottaminen elintarviketoiminnasta liikkuvassa elintarvikehuoneistossa

Ehdotuksen mukaan tiedottamisvelvollisuus ei enää koskisi rekisteröityjä liikkuvia elintarvikehuoneistoja. Perusteluissa on todettu, että ko. kohteet ovat muutenkin helposti valvojien havaittavissa. Näin ei kuitenkaan aina välttämättä ole. Seudullisilla valvontayksiköillä ei nykyäänkään ole toimipisteitä kaikilla niillä paikkakunnilla, joissa on tori tai muu vastaava alue. Näin ollen ko. paikkakunnilla liikkuvat elintarvikehuoneistot eivät ole läheskään samalla tavalla "valvovan silmän alla" kuin niille paikkakunnilla, joilla on valvojien toimipiste ja tori vielä usein hyvinkin lähellä toimistoa. Lisäksi tiedottamisvelvollisuudesta luopuminen vaikeuttaisi valvonnan toteuttamista. Valvojalla tulisi olla aikaa selvittää etukäteen, milloin liikkuva elintarvikehuoneisto on viimeksi tarkastettu ja millaiset ovat olleet tarkastustulokset. Tätä varten tiedottamisvelvollisuus kaiketi on aikanaan säädettykin.

Mikäli kuitenkin päädytään siihen, että ilmoitusvelvollisuus tulee koskemaan vain hyväksytyjä huoneistoja, myös pykäläotsaketta olisi hyvä selvyiden vuoksi täsmentää.

15 § Omavalvonta

Lakiehdotuksen mukaan jatkossa ei enää vaadittaisi erillistä kirjallista omavalvontasuunnitelmaa. Perustelumuiistiosta saa käsityksen, että elintarvikevalvojat edellyttäisivät nykyisin, että omavalvontasuunnitelma löytyy valvontakohteesta aina omana erillisenä dokumenttinaan. Tämä ei kuitenkaan vastaa aluehallintoviraston käsitystä asiasta. Käytännössä voimassa olevan elintarvikelain vaatimusta omavalvontasuunnitelmasta on sovellettu joustavasti niin, että omavalvontasuunnitelma on voinut olla tähänkin asti – joko kokonaan tai osin – myös osa isompaa kokonaisuutta, esimerkiksi laadunhallintajärjestelmää. Pääasia on ollut, että kaikki tarpeelliset asiat ovat löytyneet kirjallisesti dokumentoituina ja toimija on esittänyt valvojalle, mistä ne löytyvät. Toimijoita on ohjattu käyttämään tarvittaessa viittauksia, mikäli kaikki omavalvontasuunnitelmalta edellytettävät osiot eivät ole olleet samojen kansien välissä.

Omavalvontasuunnitelmia ja niiden sisältöä on kehitetty jo yli 20 vuoden ajan ja tuskin nykypäivänä on enää montakaan sellaista elintarvikealan toimijaa, joka ei tietäisi, mitä ´Omavalvontasuunnitelma´ tarkoitetaan. Pk-toimijoille on vuosien mittaan korostettu sitä, että omavalvontasuunnitelman tulee olla ”Näin meillä toimitaan” -opus, jota pystytään hyödyntämään myös uusien työntekijöiden perehdytyksessä. Eviran päivitettyissä ohjeissa pienille toimijoille on annettu byrokratian purkamisen hengessä joustoja omavalvontasuunnitelmiin jopa niin paljon, että niiden tietyt osiot voivat olla nykyisin pelkästään suullisessa muodossa. Onko nyt kaiken jälkeen mielekästä romuttaa koko tuttu ´Omavalvontasuunnitelma´-käsite uuden elintarvikelain myötä? Lakiehdotuksen mukaan ´omavalvontasuunnitelman´ sijaan jatkossa puhuttaisiin ´järjestelmästä´, mikä saattaisi hyvinkin vieraannuttaa pk-toimijoita koko omavalvonnasta. Isoille tuotantolaitoksille ´järjestelmä´-sana on tietty hyvinkin arkipäiväinen.

Aluehallintovirasto esittää, että ´omavalvontasuunnitelma´ -käsite säilytettäisiin edelleen elintarvikelaissa mutta samalla tarkennettaisiin sitä, että omavalvontasuunnitelma voi olla vaihtoehtoisesti joko oma erillinen dokumenttinsa tai samat asiat voidaan sisällyttää myös osaksi laajempaa kokonaisuutta, esimerkiksi laadunhallintajärjestelmää.

16.4 § Valvontatietojen julkaiseminen/Pyynnöstä tehtävä uusintatarkastus

On ehdotettu, että elintarviketoimijalla olisi jatkossa oikeus saada pyynnöstä valvontaviranomaiselta uusintatarkastus. Käytännössä uusintatarkastukset koskisivat tilanteita, joissa toimija haluaisi saada Oiva-tarkastuksen yleisarvosanan hyvä (B) muutettua mahdollisimman pian oivalliseksi (A). Perusteluissa on arveltu arvosanan paranemisen vaikuttavan lisäävän asiakasmäärää. Tutkimustuloksia asiasta ei ole esitetty.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan ehdotus pyynnöstä tehtävästä uusintatarkastuksesta on täysin ristiriidassa elintarvikevalvonnan riskiperusteisuuden periaatteen kanssa, jota tässäkin lakiesityksessä korostetaan. Valvojien niukkoja resursseja tuhlattaisiin täysin tarpeettomiin uusintatarkastuksiin. Vuonna 2017 B-arvosanaan päädyttiin 41,5 prosentissa Oiva-tarkastuksia, joten ainakin teoriassa pyynnöstä tehtävien uusintatarkastusten määrä

voisi olla hyvinkin merkittävä. Oiva-järjestelmän alusta asti on korostettu sitä, että B-arvosana on jo "kelpo suoritus". Oiva-tulosten valtakunnallisessa raportoinnissakin pääpaino on yleensä nimenomaan A- ja B-arvosanojen yhteisellä osuudella. Näin ollen ei ole mitään syytä lähteä varsin löyhin perustein säätämään toimijan oikeudesta pyytää lisätarkastuksia - etenkin, kun otetaan huomioon, ettei kaikissa valvontayksiköitä suoriuduta nykyresursseilla edes kaikista suunnitelmallisista tarkastuksista. Ylimääräiset uusintatarkastukset veisivät valvojen työaikaa myös yrittäjien ohjaukselta ja neuvonnalta, vaikka lakiehdotukseen sisältyvän valvonnan maksullisuus uudistuksen tavoitteena on ollut nimenomaan tehostaa tätä valvonnan osa-aluetta.

Aluehallintovirasto esittää, että toimijan pyynnöstä tehtävien uusintatarkastusten sijaan panostettaisiin ennemminkin kuluttajien valistamiseen siitä, että A- ja B-arvioiden välillä on vain "hiuksenhieno" ero ja että myös B-arvion saaneeseen ravintolaan voi mennä huoletta syömään. Myös Oiva-ohjeistusta voitaisiin muuttaa niin, että mikäli tarkastuksen yhteydessä havaittu epäkohta, joka laskisi arvosanan B:hen korjataan heti tarkastustilanteessa, valvoja antaisi kohteelle suoraan A-arvosanan ja merkitsisi vain tarkastuskertomukseen tiedon havaitusta epäkohdasta ja siitä, että se korjattiin välittömästi. Nykyisten Oiva-ohjeiden mukaan ko. tapauksessa tulee antaa B-arvosana, mikäli toimija ei itse ole huomannut epäkohtaa ja korjannut sitä omatoimisesti. Yhtenä vaihtoehtona olisi myös siirtyä samantyyppiseen käytäntöön kuin alkutuotannon valvonnassa, jossa on käytössä vain A-, C- ja D-arvosanat.

23 § Ruokaviraston tehtävät

7 §:n perustelutekstissä on todettu, että Ruokavirasto voisi pyytää Harmaan talouden selvitysyksiköltä velvoitteidenhoitoselvityksiä toimijoista, joiden luotettavuutta on syytä epäillä. Tämä tehtävä puuttuu 23 §:n listalta.

25 § Valtion lupa- ja valvontaviraston tehtävät

Onko perusteltua säilyttää alkoholijuomamyymälöiden valvonnan ohjaus edelleen eri keskusvirastossa kuin muu elintarvikevalvonnan ohjaus? Nyt kun alkoholijuomamyymälät ovat lopultakin menossa saman viranomaisen valvontaan kuin muutkin elintarvikehuoneistot (maakunta), olisi hallinnollisen taakan keventämisen nimissä syytä vakavasti pohtia, että myös elintarvikevalvonnan ohjaus hoidettaisiin kokonaisuudessaan yhdestä ja samasta keskusvirastosta.

37 § Valvontasuunnitelmat

Pykälätekstiin tulisi lisätä vaatimus myös paikallisten tarpeiden huomioimisesta. Valvontasuunnitelmien puutteena on usein nykyisinkin se, ettei niissä ole riittävästi huomioitu paikallisuutta.

38 § Tarkastus- ja läsnäolo-oikeus

Lakiehdotuksen yksi merkittävimmistä uudistuksista on se, että se tulisi antamaan elintarvikevalvontaviranomaiselle oikeuden mennä tarkastukselle myös yksityiskeittiöön, jossa valmistetaan elintarvikkeita kaupallisessa tarkoituksessa. Myös kuntavalvojat ovat kantaneet suurta huolta siitä, etteivät he ole voineet tehdä tarkastuskäyntejä yksityiskeittiöihin, vaikka niissä voidaan nykyisellään harjoittaa hyvinkin laajamittaista elintarvikealan toimintaa.

41 § Viranomaisen oikeus omatoimisesti luovuttaa tietoja

Erittäin hyvä uudistus. Mahdollisuus oma-aloitteiseen tietojen luovuttamiseen olisi omiaan lisäämään viranomaisten yhteistyötä ja siten myös lisäämään valvonnan vaikuttavuutta.

48 § Vientiin liittyvä valvonta

On hyvä ja selventävä uudistus, että vientiin liittyvät valvontatehtävät tulisivat erikseen kirjatuksi elintarvikelakiin. Pykälätekstin mukaan sekä Ruokavirasto että maakunnat tekisivät elintarvikkeiden vientiin liittyvää valvontaa. Mikä olisi työnjako näiden kahden viranomaisen välillä? Tärkeä tieto myös toimijoita ajatellen.

HUOM! Perustelumuiiston kohta 'Julkisen vallan käyttö' (s. 84).

62 § Markkinoinnin kieltäminen

Ehdotuksen mukaan jatkossa myös maakunnalla olisi oikeus määräysten vastaisen markkinoinnin kieltämiseen. Muutosta on perusteltu sillä, ettei Elintarviketurvallisuusvirastolla ole nykyisellään riittäviä resursseja puuttua oikea-aikaisesti määräystenvastaiseen markkinointiin, mikä heikentää valvonnan vaikuttavuutta. Tulee kuitenkin huomioida, että tämä tulisi olemaan uusi tehtävä maakuntiin siirtyville nykyisille kuntaviranomaisille. Näin ollen myös maakunnissa tultaneen tarvitsemaan lisäresursseja, jotta markkinoinnin valvontaa saadaan tehostettua.

82 § Rekisterit

Hyvä uudistus, että Ruokavirasto pitäisi rekisteriä myös hygieniapassitestin läpäisseistä henkilöistä. Näin hygieniapassinsa kadottanut henkilö saisi hankittua tilalle uuden nykyistä sujuvammin eikä hänen enää jatkossa tarvitsisi mennä uusintakokeeseen.

Anneli Liljeroos

Itä-Suomen aluehallintovirasto